

DE PLANTENKLAPPER

**44 planten met
een verhaal**

Jan Heyvaert

Een uitgave van de Heemkundige Kring van Gooik

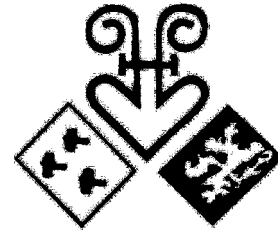
De Plantenklapper

44 planten met een verhaal

Jan Heyvaert

Een uitgave van de Heemkundige Kring van Gooik

De Plantenklapper
© Jan Heyvaert
Uitgave van de Heemkundige Kring van Gooik 2006
Druk: ABC
D/2006/4794/1

HEEMKUNDIGE KRING
VAN GOOIK

Met dank aan het gemeentebestuur van Gooik.

CIP

Titel: De Plantenklapper - 44 planten met een verhaal

Auteur: Jan Heyvaert

Cover: foto Misjel Decler

Vormgeving en nabewerking: Johnny Van Bavegem

Administratie en sponsoring: Jean-Paul De Loecker

Foto's: Misjel Decler, behalve blz. 128, 184 (Jan Heyvaert) en achterkaft (Lut De Smet)

Uitgever: Heemkundige Kring van Gooik VZW

215 blz., 21 x 21 cm, 1ste druk

In de reeks: Bijdragen tot de Gooikse Geschiedenis - deel 16

ISBN: 9080955221 - NUR 428 - SISO 582.3, 987.4

Doelgroep: Inwoners van Gooik en omgeving; Alle liefhebbers van planten en kruiden.

Trefwoorden: planten, kruiden, bloemen

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever of betrokken auteur.

De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud en illustratie van zijn bijdrage, tenzij anders vermeld.

*Er bestaat geen verhaal dat bij zichzelf begint,
net zomin als er een kind ter wereld komt zonder ouders.*

Jeanette Winterson

De geschiedenis van dit boek (of zo je wilt: het verhaal ervan) begint in 1993 of '94, toen toenmalig voorzitter Guy Ballet van de Gooikse Heemkundige Kring mij *De geneesheer der armen* van ene dokter Beauvillard in de handen stopte, met de vraag er "iets mee te doen". Achter de edelmoedig ogende titel van het boek uit 1928 ging in mijn ogen een listig commercieel opzet schuil, aangezien Beauvillard niet zozeer tips in het rond strooide om bijvoorbeeld kruiden te plukken. Nee, de (arme!) lezer kon allerlei preparaten bestellen – de prijs stond er trouwens bij. Over Beauvillard was ik dan ook gauw uitverteld, maar ik had de smaak te pakken en besloot over 'onze' planten te gaan schrijven vanuit een utilitair standpunt. Een reeks was geboren. (Guy Ballet heeft achteraf overigens ruiterlijk toegegeven dat zulks de heimelijke bedoeling was...)

In (ongeveer) ieder nummer van het blad van de Kring verscheen een bijdrage onder de titel *Waar men gaat langs Gooikse wegen*. Na twintig bijdragen, toen ik eigenlijk had willen stoppen, veranderde de rubriektitel in *Planten met een verhaal*. Die wijziging had te maken met de evolutie van de teksten zelf. Aanvankelijk ging het bijna louter over medicinale toepassingen van onze planten, maar geleidelijk kwamen daar aspecten bij die te mooi waren om niet vermeld te worden in een blad met belangstelling voor volkskunde, legenden en andere verwijzingen naar vroeger. Omdat ik beroepshalve, als vertaler en copywriter, bijna uitsluitend met taal bezig ben slopen er ook heel wat (boeiende!) verhalen in over de naamgeving van onze planten. Dat alles verklaart de inhoudelijke verschillen tussen de teksten die de lezer zeker zal opmerken, weliswaar niet in de vorm van een evolutie aangezien de teksten in dit boek niet meer chronologisch geschikt zijn (zie verder in deze inleiding).

Toen Jean-Paul De Loecker, die inmiddels de voorzittershamer van Guy Ballet had overgenomen, mij in 2005 voorstelde alle tekstjes te bundelen in een boekuitgave, was ik daar in eerste instantie niet laaiend enthousiast over. Ik besepte namelijk meteen dat het niet zou volstaan ze als het ware uit het tijdschrift te knippen en samen te nieten tot een boek. Vaak waren die bijdragen namelijk geschreven met verwijzingen naar een actuele gebeurtenis die werd voorgesteld als aanleiding voor het schrijven over die welbepaalde plant. (Ik gebruikte bijvoorbeeld een bericht over de vondst van drugs in een Gooiks fuiflokaal om het te hebben over een plant uit de familie van de slaapbol.)

Dat soort dingen moest natuurlijk verdwijnen in een publicatie met, vooruit dan maar, eeuwigheidswaarde. Ook werd er, in overleg met de voorzitter van de Kring, voor gekozen de boekuitgave een 'universeler' karakter te geven door ook de niet actualiteitsgebonden verwijzingen naar Gooik (toestanden, personen, toponiemen...) weg te laten of waar mogelijk om te turnen tot referenties die voor heel Vlaanderen betekenis hebben. En ook al is er daardoor dus vrij veel veranderd aan de oorspronkelijke teksten, toch meenden we de lezers van het tijdschrift – die de teksten in principe allemaal kennen – nog een extra argument voor de aanschaf van het boek te mogen aanreiken in de vorm van vijf nieuwe, nooit eerder gepubliceerde bijdragen.

Uiteindelijk heeft déze overweging de doorslag gegeven om het tóch te doen: ook al staan er geen baanbrekende dingen in, dit boek geeft mij de kans niet alleen bij te dragen aan het besef dat er in onze inheemse planten een te koesteren patrimoniumwaarde schuilt, maar *en passant* ook een aantal van mijn persoonlijke doch mijns inziens maatschappelijk relevante verzuchtingen bij een groter publiek kenbaar te maken. Het groeiend onvermogen om in mijn omgeving iets concreets gedaan te krijgen via bijvoorbeeld een engagement in adviesraden of verenigingen heeft daarbij beslist een rol gespeeld!

Bij de voorbereiding van de uitgave in boekvorm kreeg ik, naast het wegwerken van de hoger genoemde ongewenste verwijzingen, met nog twee extra problemen af te rekenen. Het eerste was... de spelling! De eerste teksten dateren nog van voor de spellinghervorming van 1995, waar in mijn (professionele) ogen veel aan schortte, en intussen kwam er de nog vreselijker hervorming van 2005. Een grote Vlaamse krant beweert dat het percentage te wijzigen woorden in haar berichtgeving uiterst klein is, maar als je weet dat de jongste miskleun van de Taalunie gemeenzaam de 'paardenbloemspelling' wordt genoemd, dan besef je dat men nog iets beter uit de doppen dient te kijken bij de herwerking van teksten waarin het wemelt van paardenbloem, heggenrank, maagdenpalm enzovoort.

Een tweede probleem was de illustratie van het boek, dat voorgesteld zou worden ter gelegenheid van de jaarlijkse erfgoeddag. Dat die in het verschijningsjaar gewijd was aan het thema 'kleur' sloot het gebruik van bijvoorbeeld pentekeningen uit, tenzij met een kleurig accent. Uiteindelijk ging de keuze naar foto's, al was het maar omdat die de plantaardige werkelijkheid weergeven zoals ze in het veld te zien is. Dat ik daarvoor mocht graaien in het werk van de beste natuurfotograaf die Vlaanderen in mijn ogen rijk is, beschouw ik zo mogelijk als een nog grotere eer dan de publicatie in boekvorm als zodanig. Ik ben Misjel Declerck dan ook heel dankbaar voor het materiaal, dat mij in staat stelde de behandelde planten in een aantal 'kleurhoofdstukken' te hergroeperen.

Mijn dank gaat ook uit naar Johnny Van Bavegem, die niet alleen instond voor de vormgeving van dit boek maar die ook zo vriendelijk was de teksten die ik niet meer op mijn computer had staan, in te scannen zodat ik ze niet behoefde over te typen. Bij de optische tekenherkenning slopen enkele grappige maar meestal onopvallende foutjes in de tekst, maar mijn vrouw Lut bracht het geduld op om ze allemaal na te vlooiën, waarvoor ik haar eveneens erg dankbaar ben. Haar impact op de uiteindelijke vorm van dit boek is evenmin te onderschatten. Ook dank ik uiteraard Jean-Paul De Loecker, die door deze publicatie aan te bieden de poort naar eeuwige roem voor mij weer iets verder opende, en zijn vrouw Els, niet alleen voor haar ideeën maar ook voor de altijd aangename, bourgondische ontvangst wanneer er iets te bespreken viel. De titel van dit boek mag trouwens voor een stuk worden opgevat als hommage aan Jean-Paul, fanaat en verzamelaar van stripverhalen. Dat *Plantenklapper* lijkt op de klankentapper, uit het gelijknamige verhaal van Suske & Wiske, is inderdaad niet toevallig. Er is niet alleen de klankgelijkenis, maar ook de inhoudelijke verwijzing: met de klankentapper van professor Barabas kunnen de striphelden namelijk de taal van planten decoderen en aldus optekenen wat ze te vertellen hebben. Hun 'verhaal' met andere woorden.

Daarbij aansluitend wil ik in deemoed eindigen. Het verhaal van de planten is met dit boek lang niet uitverteld. De 'taal' van bloemen en planten was ooit bijna letterlijk te nemen, toen mensen elkaar effectief boodschappen meedeelden in een plantaardige vorm. Zo kon – of kan – een bos gele narcissen aanbieden in Frankrijk of Engeland iets betekenen als 'ik beantwoord je liefde niet'. Daarover zijn hele boeken op zich geschreven maar in dit boek vind je slechts hier en daar een verwijzing. Zeer volledig over dit en andere aspecten van een groot aantal planten is het meer dan 1.300 bladzijden tellende *Compendium van rituele planten in Europa* van De Cleene en Lejeune, dat ik iedere geïnteresseerde kan aanbevelen. Als mijn pretentieloos boek erin zou slagen die belangstelling op te wekken en voorts enkele beklijvende weetjes mee te geven, dan durf ik te zeggen dat ik hiermee mijn steen(tje) heb verlegd in een rivier op aarde...

Jan Heyvaert
februari 2006

INHOUDSTAFEL

Inleiding	5
Inhoudstafel	8
Bosrank - <i>Clematis vitalba</i>	13
Duizendblad - <i>Achillea millefolium</i>	17
Herderstasje - <i>Capsella bursa-pastorum</i>	21
Lievevrouwbedstro - <i>Asperula odorata</i>	25
Madeliefje - <i>Bellis perennis</i>	29
Meidoorn - <i>Crataegus monogyna</i>	33
Salomonszegel - <i>Polygonatum multiflorum</i>	37
Sleedoorn - <i>Prunus spinosa</i>	41
Maretak - <i>Viscum album</i>	45
Hondsroos - <i>Rosa canina</i>	51
Agrimonie - <i>Agrimonia eupatoria</i>	57
Gele lis - <i>Iris pseudacorus</i>	61
Sint-janskruid - <i>Hypericum perforatum</i>	65
Stinkende gouwe - <i>Chelidonium majus</i>	69
Wilg - <i>Salix sp.</i>	73
Paardenbloem - <i>Taraxacum sp.</i>	79
Brandnetel - <i>Urtica sp.</i>	85
Heggenrank - <i>Bryonia dioica</i>	91
Hop - <i>Humulus lupulus</i>	95
Klimop - <i>Hedera helix</i>	99
Linde - <i>Tilia sp.</i>	103

Den - <i>Pinus sylvestris</i>	107
Beuk - <i>Fagus sylvatica</i>	113
Els - <i>Alnus sp.</i>	117
Esdoorn - <i>Acer sp.</i>	121
Zuring - <i>Rumex sp.</i>	125
Bijvoet - <i>Artemisia vulgaris</i>	129
Gelderse roos - <i>Viburnum opulus</i>	135
Guichelheil - <i>Anagalis arvensis</i>	139
Hazelaar - <i>Corylus avellana</i>	143
Huislook - <i>Sempervivum tectorum</i>	147
Hulst - <i>Ilex aquifolium</i>	151
Lijsterbes - <i>Sorbus aucuparia</i>	155
Taxus - <i>Taxus baccata</i>	159
Bitterzoet - <i>Solanum dulcamara</i>	165
Ereprijs - <i>Veronica sp.</i>	169
Korenbloem - <i>Centaurea cyanus</i>	173
Maagdenpalm - <i>Vinca sp.</i>	177
Smeerwortel - <i>Symphytum officinale</i>	181
Wijnruit - <i>Ruta graveolens</i>	185
Es - <i>Fraxinus excelsior</i>	191
Sporkehout - <i>Frangula alnus</i>	195
Vlier - <i>Sambucus nigra</i>	199
Weegbree - <i>Plantago sp.</i>	203
Literatuurlijst	206
Register	209